

RAPORT DE ACTIVITATE ARTLIT _ 2023

Anul 2023 a stat sub semnul preocupărilor la nivel european și internațional pentru reglementarea utilizării inteligenței artificiale în economie, inclusiv în domeniile creative, devenind o temă de interes major și pentru traducătorii literari. Această evoluție reflectă conștientizarea crescută a impactului pe care îl au tehnologiile emergente asupra procesului de creație în toate domeniile culturale și a necesității de a asigura un echilibru just între inovație și protecția drepturilor de autor. ARTLIT s-a alăturat eforturilor asociațiilor europene care au solicitat crearea unui cadru legislativ prin care să se limiteze impactul negativ al utilizării abuzive a IA, acționând în paralel pentru creșterea vizibilității și recunoașterea eforturilor traducătorilor literari.

*

Cele mai importante acțiuni, evenimente și parteneriate ale ARTLIT în 2023 au fost:

- 3 februarie 2023 – Participare la webinar-ul [Mapping the legal situation of European literary translators](#) - La invitația Grupului de lucru pentru drepturi de autor din cadrul CEATL, Simina Popa [a relatat](#) despre folosirea hărților sondajului privind situația juridică a traducătorilor literari europeni în cadrul evenimentului organizat de ARTLIT cu ocazia Zilei Traducătorilor 2022, la Muzeul Național al Literaturii Române din București. Prezentarea s-a axat pe situația curentă privind cesiunea drepturilor de autor, remunerarea traducătorilor literari europeni și respectarea drepturilor lor morale în calitate de autori.

Mapping the Legal Situation of European Literary Translators

- 22 Februarie 2023 – Lansarea *sondajului privind condițiile de lucru ale traducătorilor literari* din România: rezultatele și concluziile sunt disponibile în secțiunea [Statistici](#) rezervată membrilor ARTLIT și comunicate public pe pagina de internet a Asociației - [Situația- curentă](#).

- 20 martie 2023 – O nouă ediție [#Raftul traducătorului, dedicată lui Pier Paolo Pasolini](#). Invitați: Smaranda Bratu Elian, Dana Barangea, Bogdan Alexandru Stănescu, Claudiu Komartin, Călin Boto. Moderatoare: Aurora Firța-Marin. Dezbateri desfășurate cu prezență fizică la librăria Cărturești Verona, transmisă live online, pe pagina de facebook a librăriilor Cărturești. Un proiect Cărturești, în parteneriat cu ARTLIT, Fitralit, Editura Polirom, Editura Nemira. Înregistrarea este disponibilă [aici](#).

Seara italiană la Cărturești Verona: Pier Paolo Pasolini, Poezii & Scrieri despre literatură și artă

- 21 martie 2023 – Sărbătorirea Zilei Internaționale a Poeziei prin publicarea unui [colaj de poezii traduse și recomandate de membri ARTLIT](#): Monica Manolachi, Simina Popa, Iulia Gorzo, Carmen Andrei, Eliza Filimon, Mihaela Sofonea, Edith Uncu, Tina Petroiu, Angela Bratsou, alături de rezultatele unui experiment inedit în cadrul căruia Vlad A. Arghir l-a instruit pe OpenAI să scrie un sonet în stilul lui Shakespeare și două variante de traducere în română. Realizare grafică: Simina Popa.

MENIU CURATORIAȚ DE TRADUCĂTORI SENSIBILI

- 31 martie 2023 – Dezbateri ARTLIT la cea de-a zecea ediție a Salonului de carte Bookfest Timișoara, [Textul literar, un dialog între scriitor și traducător](#). Moderatoare: Mirela Iacob. Invitați: Dana Crăciun, Ramona Miza și Radu Pavel Gheo.

- 5 aprilie 2023 – Masa rotundă [Traducerea literară azi](#) organizată în cadrul concursului național de traducere *Mot à Monde* în format hibrid, cu prezență fizică, la mediатеca Institutului Francez din Cluj și online, pe platforma ZOOM. Invitați: Rodica Baconsky, Alina Pelea, Andrei Lazăr, Alexandra Ionel. Moderatoare: Dora Mănăstire.

Mot à Monde este un concurs național de traducere care se adresează studenților la programe de licență și masterat din universitățile românești, organizat anual de Institutul Francez din Cluj, împreună cu Organizația Internațională a Francofoniei (OIF) și Agenția Universitară a Francofoniei - Biroul Europa centrală și orientală, în parteneriat cu Librăria Kyralina și ARTLIT.

- 2 mai 2023 – Dezbateri online [Tendințe în traducerea literaturii pentru adolescenți](#) în cadrul Festivalului *Young Adults*, organizat de Librăriile Cărturești. Discuțiile au fost moderate de Monica Manolachi. Înregistrarea [este disponibilă](#) pe canalul Cărturești. Au participat traducătoarele Irina Stoica, Oana Dușmănescu și Alina Marc-Ciulacu.

- mai 2023 – *publicarea în românește a apelului privind inteligența artificială*, lansat (în martie 2023) de ATLF - *Asociația traducătorilor literari din Franța* și ATLAS - *Asociația pentru promovarea traducerii literare*, în paginile revistei Matca #01 (ediția de primăvară 2023). Manifestul a fost tradus și prefațat de Bogdan Ghiu în articolul [Franța împotriva roboților](#). Cele două mari asociații franceze au făcut apel la mobilizarea traducătorilor și au subliniat importanța asigurării transparenței în procesul decizional și a informării corecte a publicului cu privire la utilizarea inteligenței artificiale în orice etapă a procesului editorial.

MATCA

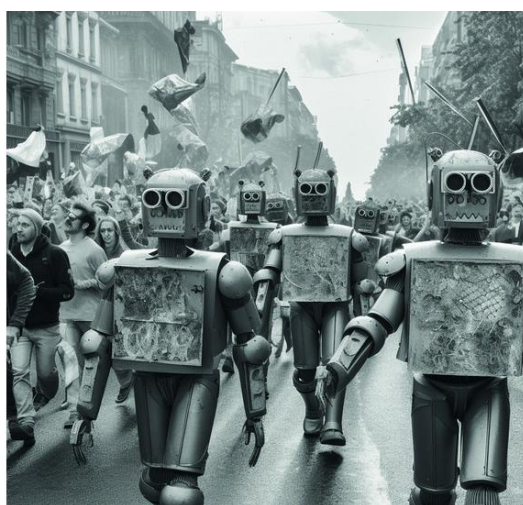
Franța împotriva roboților

Inteligența artificială și traducerea literară –
 traducătorii cer transparență

Apelul ATLF și ATLAS, martie 2023

introducere și traducere

de Bogdan Ghiu

- 18-20 mai 2023: Participare la [Adunarea Generală a membrilor CEATL 2023](#) (Ljubljana, Slovenia) - delegat ARTLIT: Simina Popa. Anul acesta a fost aleasă componența noului consiliu director pentru următorii 4 ani: președintă Francesca Novajra (Italia), vicepreședinte Iztok Ilc (Slovenia), vicepreședintă Justyna Czechowska (Polonia), trezorier Miquel Cabal Guarro (Spania), secretar Teodora Tzankova (Bulgaria), secretar general Valerie LePlouhinec (Franța). Pe agenda întâlnirii au fost incluse două proiecte noi: reprezentanta CEATL, Cécile Déniard (Franța), se va ocupa de organizarea *Conferinței Europene a Traducerilor*, ca parte a programului *Strasbourg - Capitala Cărții 2024*, în luna septembrie. Conferința urmărește să sublinieze importanța traducerilor literare în contextul politic, cultural și social european, printr-o serie de întâlniri și discuții tematice. Cel de-al doilea proiect vizează discuțiile aprinse pe tema utilizării inteligenței artificiale în traducerile literare. Pentru coordonarea viitoarelor acțiuni pe această temă și monitorizarea evoluțiilor din diferitele țări, a fost înființat un grup de inițiativă în cadrul CEATL - *AI Task Force*.

- 28 mai 2023 – ARTLIT la BOOKFEST 2023: Masa rotundă [Inteligența artificială și traducerea: pericole și / sau oportunități](#), despre recenta „invație” a motoarelor de inteligență artificială în sectoarele creative, și implicațiile acesteia din punct de vedere juridic, moral, economic și profesional asupra drepturilor de autor ale creatorilor de conținut, inclusiv ale traducătorilor literari. Vorbitori: Irina Maria Borțoi, Monica Manolachi, Alexandru Nicolae, Constantin Vică, Vlad Cristache. Moderator Bogdan Ghiu. Înregistrarea [este disponibilă](#) pe pagina de Facebook a Târgului Bookfest.

- 14 septembrie 2023 – Rubrica [Primii pași în profesie](#), găzduită pe pagina de internet a Asociației, a devenit funcțională prin publicarea unui set de recomandări pentru tinerii traducători, un mini-manual (util nu numai pentru colegii aflați la început de drum), în care se argumentează detaliat necesitatea cunoașterii și respectării bunelor practici în domeniu, importanța informării continue, preocuparea pentru asigurarea calității în actul de traducere, crearea și menținerea relațiilor profesionale cu redactorii și colegii de breaslă, perfecționarea profesională continuă. Recomandările și argumentația au fost elaborate de Justina Bandol.
- 30 septembrie 2023 – Marcarea Zilei Internaționale a Traducătorilor prin inaugurarea seriei de ateliere practice ARTLIT [Traducător pentru o zi. Ediția #1](#), cu Ioana Văcărescu: colega noastră i-a condus pe cei aflați în public printre capcanele traducerii unor pasaje-surpriză din texte literare în limba engleză. Moderator: Bogdan Ghiu. Eveniment găzduit de MNLR, Muzeul Național al Literaturii Române din București.

- Cu aceeași ocazie, CEATL a publicat materialul video [Traducem pentru pace](#), care aduce în prim plan traducătorii literari și pasiunea lor pentru limbă și literatură. Traducători din 19 țări au citit un scurt citat – tradus în diverse limbi - din cartea „Războiul nu are chip de femeie”, a scriitoarei Svetlana Aleksievici, laureată a Premiului Nobel. Traducerea citatului în limba română este semnată de Ioan Covaci și a fost citită de colega noastră, Justina Bandol.

Translating for Peace - ITD 2023 - Svetlana Alexievich in Translation

- Inaugurarea seriei de anchete tematice [Poftiți la masă: traduceri literare și gastronomie](#), găzduită pe site-ul Revistei Familia. Ediția #1 a dat cuvântul traducătoarelor Mioara Angheluță, Miruna Bulumete, Elena Drăgușin-Richard, Monica Manolachi, Simina Popa și Lucia Vișinescu. Din Terra Alta până în Amsterdam și Trinidad, de la misterul unei rețete tradiționale franțuzești până la simbolurile coloniale ale ananasului, traducătoarele au povestit cum textele literare dezvăluie valențele mâncării ca unealtă literară, ca indicator al identității culturale și al schimbărilor sociale. Idee și coordonare: Monica Manolachi.
- 11 octombrie 2023 – ARTLIT s-a alăturat scriitorilor, traducătorilor și asociațiilor profesionale ale creatorilor de cultură în susținerea [manifestului En chair et en os – Collectif pour une traduction humaine](#) („În carne și oase – Colectiv pentru o traducere umană”) – propus traducătorilor și publicului din România în traducerea realizată de Bogdan Ghiu. Un semnal de alarmă referitor la utilizarea acestor programe care „dăunează culturii în ansamblul ei, uniformizînd-o, propagînd prejudecăți, îndeosebi rasiste și sexiste, introduse de conținuturile destinate «antrenării» inteligenței artificiale, amplificînd vocile și limbile deja majoritare în mediul online, în detrimentul celor mai puțin sprijinite de informatică”.
- 20 octombrie 2023 – participarea ARTLIT la ancheta [Survey on the Draft G7 Guiding Principles for Organizations Developing Advanced AI systems](#), un demers al Comisiei Europene vizînd colectarea de informații și puncte de vedere ale părților interesate în elaborarea unor principii și mecanisme de monitorizare a practicilor referitoare la utilizarea inteligenței artificiale. Scopul principal a fost găsirea unui echilibru între necesitatea de reglementare a tehnologiilor emergente și abordarea mai puțin strictă, capabilă să stimuleze creșterea economică. Poziția ARTLIT a fost consemnată și transmisă de Simina Popa.

Pe 30 octombrie 2023, liderii economiilor din Grupul celor Șapte (G7) -

Franța, Germania, Italia, Marea Britanie, Statele Unite, Canada și Japonia, în acord cu solicitările Uniunii Europene, au elaborat un [Cod internațional de conduită](#), solicitând companiilor care dezvoltă sisteme avansate de inteligență artificială să se angajeze voluntar să îl respecte. Codul adoptat vizează gestionarea responsabilă a problemelor ridicate de utilizarea IA, în contextul preocupărilor legate de asigurarea confidențialității, prevenirea și combaterea riscurilor de securitate și respectarea legislației drepturilor de autor.

- 25 octombrie 2023 – Publicarea scrisorii deschise [#Cărțile nu se traduc singure](#) prin care ARTLIT solicită editurilor, teatrelor, posturilor radio-TV, cronicarilor literari și tuturor utilizatorilor de opere din literatura străină traduse în limba română să nu ignore numele traducătorilor atunci când scriu și vorbesc despre cărțile traduse.

Demersul face parte din campania internațională [#NameTheTranslator](#) ([#NumițiTraducătorii](#)), inițiată de The Society of Authors, prin care asociațiile de traducători literari militează pentru recunoașterea contribuției traducătorilor.

- 4 noiembrie 2023 - Atelier practic [Traducător pentru o zi. Ediția #2](#) cu Lavinia Braniște: participanții din public au avut ocazia să înțeleagă ce înseamnă munca de traducere literară, analizând diferite posibilități de re-creare în limba română a unui scurt pasaj din *Journeys in the Wild*, de Gavin Thurston, cea mai recentă traducere semnată de colega noastră. Moderator: Bogdan Ghiu. Eveniment găzduit de MNLR, Muzeul Național al Literaturii Române din București.

- 5 noiembrie 2023 – Diana Jocaliuc în dialog cu Bogdan Ghiu, președintele ARTLIT, despre [consolidarea statutului traducătorilor literari din România](#) și influența pe care o are utilizarea inteligenței artificiale în profesia lor. Un interviu difuzat la [Radio România Cultural](#).

- 7 noiembrie 2023 – Festivitatea de premiere a concursului național de traducere literară pentru studenți Mot à monde, la Institutul Francez din Cluj. Cu această ocazie a avut loc și lansarea traducerii în limba română a celui mai recent roman al scriitoarei canadiene Monique Proulx, *Enlève la nuit*, distins cu *Prix des Cinq continents de la Francophonie*. Publicat sub titlul *Dă noaptea deoparte*, în traducerea Rodicăi Baconsky și Alinei Pelea, romanul a oferit subiectul ediției 2023 a concursului *Mot à monde*, organizat de Institutul Francez din Cluj, în parteneriat cu Organizația Internațională a Francofoniei (OIF) și Agenția Universitară a Francofoniei - Biroul Europa centrală și orientală, ARTLIT, Campus France Roumanie, Librăria Kyralina și editura Casa Cărții de Știință. Din partea ARTLIT a luat cuvântul președintele Asociației, Bogdan Ghiu.

- 15 noiembrie 2023 – participare la consultările organizate de grupul de inițiativă pentru IA din cadrul CEATL pe tema utilizării inteligenței artificiale în traduceri literare, care au inclus un sondaj pentru asociațiile membre și un sondaj adresat traducătorilor literari din țările asociațiilor membre CEATL. Punctele de vedere și experiențele colectate au stat la baza elaborării poziției oficiale a CEATL, comunicată public prin Declarația privind utilizarea inteligenței artificiale în procesul editorial (adoptată în unanimitate de reprezentanții asociațiilor membre; traducere în limba română de Claudia Popa).

- 25 noiembrie 2023 – În cadrul Târgului Internațional de Carte GAUDEAMUS 2023, ARTLIT a organizat întâlnirea [IA și traducerea literară](#), cu traducători literari membri și ne-membri, pe tema provocărilor ridicate de utilizarea inteligenței artificiale în traduceri literare. Opiniile exprimate și concluziile desprinse constituie suportul unui viitor comunicat referitor la poziția oficială a ARTLIT pe această temă, în încercarea de a promova o abordare etică a utilizării IA în procesul editorial. Moderator: Bogdan Ghiu.

- 4 decembrie – Ancheta [Poftiți la masă! Traduceri literare și gastronomie](#), coordonată de Monica Manolachi și găzduită de *Revista Familia*, a continuat cu Ediția #2, la care au participat Luminița Munteanu, Valentina Georgescu, Alexandru M. Călin și Carmen Andrei.
- 16 decembrie 2023 - Atelier practic [Traducător pentru o zi. Ediția #3](#) cu Iulia Dromereschi. Moderator: Bogdan Ghiu. Eveniment găzduit de MNLR, Muzeul Național al Literaturii Române din București. Iulia Dromereschi a propus participanților - traducători începători, profesioniști sau, pur și simplu, cititori curioși - un scurt fragment în limba engleză din cea mai recentă traducere a sa, *The Gifts That Bind Us*, de Caroline O'Donoghue (Epica Publishing House).

- Pe tot parcursul anului 2023 – menținerea în atenția publicului a știrilor despre traducătorii literari români și europeni, și a noutăților din domeniul traducerii literare. [Contul ARTLIT / Facebook](#) este principalul mijloc de comunicare publică al Asociației, cu cca. 2400 abonați și o expunere de peste 3100 de persoane care au văzut cel puțin o dată postările făcute în ultima lună (dintre care aproape jumătate au reacționat prin aprecieri, comentarii, redistribuiri). Coordonatoare: Miruna Ioana Voiculescu

--- // ---